
SALVADOR ESPRIU

Raimon i les seves creacions poemàtiques

Article reproduït de *Raimon. Totes les cançons*, 1981

Un parell de mesos enrera, Raimon i Eliseu Climent em varen venir a veure al meu despatx asèptic. No coneixia el segon, que traguava, per regalar-me'ls, una pila impressionant de llibres editats per ell: moltes gràcies, els he llegits tots. Davant el munt, em vaig quedar esbalaït, pel que suposava de fe, de rigor, d'esforç, de lluita i de sacrifici. L'home em va ser molt simpàtic, i va quedar iniciada una amistat que endevino duradora.

Raimon i Climent em varen parlar en el català de la seva terra d'origen. Jo els responia en el meu valencià natal. Com tothom sap, o hauria de saber, són dues llengües en absolut diferents, tant, que ens varen semblar, amb viva sorpresa, idèntiques. Ens vàrem entendre sense l'ajut de torsimanys, i jo, que, per apuntalar el meu permanent tedi, quan em convé pedantejo, em vaig recitar a la callada, per no vulnerar l'austera susceptibilitat antimetafísica dels meus ortodoxos interlocutors, uns quants versicles solemnes. Sense ni la més lleu sospita del risc que havien corregut, si m'hagués allerat d'etzibar la citació als dos bons xicotets, aquests se'n varen anar, després d'una llarga estona d'agradable i informal conversa. Aleshores, en repassar-la des de la meva tàvega, em vaig trobar ocupat, i fins capficat, en l'examen de la figura del presentador.

Quants anys fa que el conec, que els conec, per a mi inseparables l'un de l'altra, a ell i Annalisa, la seva encantadora dona, personificació del més sensat talent? Dissent, divuit anys, potser més? Ara Raimon, just enllà de la ratlla dels quaranta, és un home de veu no gens esvalotada, curós del llenguatge, sense ni un bri d'afectació, amesurat, discret, sobri en el gest, ni una mica complaent amb la seva aurèola, civilitzat, carregat de seny, un do que passa inadvertit, per la seva raresa, en els nostres respectius països, a vessar de ximplés. Però em penso que, de jovenet, ja era tot això, sense, és clar, l'aurèola. Si més no, tenia el ferm propòsit d'esdevenir el que era, i ho ha anat aconseguint pas a pas. Perquè, a més d'una intel·ligència prompta, Raimon posseeix una rectilínia i acerada voluntat Raimon és tot un caràcter.

Cartell del recital al
Parc Paysager de La
Courneuve (França), 1974

Aquest home, intel·lectual, viatger, universitari, antiprimari, hauria pogut escollir l'exercici professoral de la història, i no hi ha cap motiu perquè no arribi a ser una autoritat en aquesta disciplina, el dia de demà, quan l'hi abelleixi.

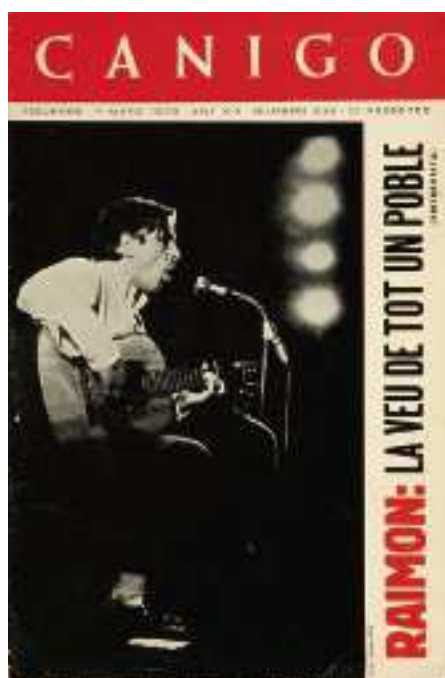
CD Raimon-Espriu. Poesia cantada

Foto de la portada: Josep Losada

Les circumstàncies el duïen, però, a aconseguir-se de primer com a personatge històric. Fins ara, Raimon s'ha «realitzat», amb un enorme i merescudíssim èxit, com a això que en italià en diuen un «cantautore», però com a un «cantautore» que no té res a veure amb cap d'altre. Jo, pobre de mi, no sé un borrall del gros afer embulladíssim que hi ha darrera aquesta denominació, però gosaria afirmar, sense temor d'equivocar-me, que Raimon, ell tot sol un complexíssim fenomen, queda a part dels seus sovint tan pretensiosos i encara més sovint infeliços col·legues.

Dos homes d'una categoria que inspira molt respecte, Joan Fuster i Manuel Sacristán, han dit, i en aparença amb escreix, tot el que es podia dir sobre el «fenomen Raimon». El meu documentadíssim amic Jordi Garcia-Soler l'ha relacionat amb el moviment de «La nova cançó» i l'ha col·locat, d'una manera adequada, en el lloc central que li correspon dintre aquest moviment. Una munió d'altres comentaris, informacions i anàlisis s'ha anat produint de mica en mica, al llarg dels anys, i heus aquí que Raimon, en la seva primera maduresa, contempla equànime l'embalum, sense rebutjar-lo però amb els peus afermats en una sòlida riba, a l'altra banda d'un tèrbol riu impetuós que travessava a gual, pel gual del seu coratge. Esguarda amb un somriure el respectable simulacre, però no s'hi identifica, senyor d'ell mateix, inabastable, després d'aixoplugar en un recer segur l'intacte nucli de la seva personalitat.

Qui és de debò aquest home, que ha atès la plenitud, però amb la meitat de la seva vida al davant? És inqüestionable que la pregunta es pot formular, en principi, sobre tots i cada un de nosaltres, però avui ens hem de referir només

Portada de la revista *Canigó*,
març de 1972. Foto: Canaleta

a ell. I renunciem, en adonar-nos de la vastitud de la interrogació i conscients alhora dels nostres límits, a contestar-la. Hi donarem, però, si no voltes i més voltes, atrets pel serè enigma, algun vol en ziga-zaga, potser amb un estèril zum-zum d'abegot.

Ens consta prou el que ha fet. Si no fa més que un altre, no és un home més que un altre. L'activitat de Raimon ha estat, i és, molt tenaç, important, representativa. I, per ella, ha esdevingut, per a un nombre incomputable d'admiradors, una llegenda. Raimon, però, si no se'n riu, afina el seu somriure, amb un rictus cardenalici italià que li aprima els llavis molsuts. I el seu autodomini li exigeix d'aturar-se per un moment en el camí, per aclarir-se davant ell mateix, recapitular, reflexionar i prendre després, tot seguit, amb un ímpetu renovellat, una més ambiciosa embranzida. En aquest punt se situa, en aquest punt l'encontrem, i aquesta seva lúcida decisió constitueix un altre aspecte, un dels més fecunds i més suggeridors, del seu constant alligonament.

S'ha recordat, i amb encert, que Raimon va partir d'un crit. Tal vegada el llenguatge neix de la interjecció, proferida en un to més o menys apagat o agut, amb valor de rondineig o de dolor, o d'ira, amenaça o protesta. Em vénen a la memòria unes paraules d'Ivo Andric sobre un «Urjammer», un lament primigeni que s'eleva en la nit, amb reiteració i produint feresa, en un indret i en una època molt precisos, com ho és també l'ambient de Raimon. Ni en la seva primera cançó, el crit d'aquest no és un gemec, un plany, clos i acabat en ell mateix, com el d'una bèstia salvatge i ferida de mort, sinó un clam obert al vent, contra el vent, un clam poderós i contingut alhora, que acudeix, per dilatar-se, per difondre's, a l'emparança d'una conjunció adversativa i busca, des d'ella, un començament discursiu que emmeni, amb algunes vacil·lacions, a estones a palpes, a una explicació. Algú ha remarcat que, en la parla quotidiana, es inevitable que qualsevol objecte de coneixement tingui una significació. Des del mil nou-cents cinquanta-nou fins en aquest precís moment, totes les cançons que Raimon produeix, editades o no, s'allunyen cada vegada més del discutible cant inicial i són més i més intencionades, volgudament entenedores, acceptarem que senzilles, però sempre elaborades fins aventurariem que amb una legítima malícia, amb un imperceptible parpelleig de sobreentesos, embridades i dirigides al fi que es proposa i que tothora aconsegueix. No, la queixa de Raimon ni per un instant no va ser ni és un «Urjammer». El «crit» vibra tan sols en la seva veu, resideix en el secret de l'estil del seu cant, tan peculiar, per no qualificar-lo d'únic. I encara

és un «crit» del qual Raimon en tot moment és l'amo, un crit que Raimon governa amb una màxima eficàcia. Comediant? I qui no representa, a desgrat o amb gust, en aquesta grotesca, histriònica, hipòcrita vall de llàgrimes? Bé, comediant O per què no un completíssim artista?

I jo no li regatejaria gens el títol de poeta. Es negligeix amb massa sòrdida freqüència que és lícit de «dir» la poesia de moltes maneres. Fins cenyint-nos a les seves accepcions més admeses, més agraïdes, al capdavant més còmodes, com no percebre un tremolor de «lírca sàvia», de poesia refinada, en totes i cada una de les seves cançons?

«Però nosaltres – al vent.» «En la terra, serem.» Es pregunta on anirà la pedra llançada, per incloure, en la cursa parabòlica, el greu o fútil destí de l'home. Declara que només resta la mort en fiblar-nos, que «a colps» morim la vida. I tots nosaltres hem vist que han fet callar molts homes plens de raó. Per fortuna, en aquesta hora feliç permeten de xerrotejar tothom fins al guirigall, però sospitem que les veus i les opinions queden destriades i anotades en unes benèvoles i molt minucioses llistes, guardades en carpetes a policíiques escoles estatals i a d'altres, també policíiques, que amb sorna s'autoqualifiquen de lliures. I tothom content.

Les preguntes de «Disset anys», tan directes, no desencadenaran la hilaritat de ningú, i les burxades ànimes llordes no les combatran sinó amb dejeccions de rialletes de conill porquí. La nit és llarga —i és una nit vella—, o envellida, en atansar-se la mort al poeta, submergit en la seva solitud. En aquestes paraules l'acompanyarien diversos noms egregis de la literatura universal.

Crec que és en ella vàlida, quant a la lletra, la «Cançó de les mans». En la següent, proclama les esperances i plora la poca fe. N'hem afegit una engruna, ens ha crescut ni en un escrúpul, d'ençà que Raimon així ho assenyalava? Més endavant, recalca que la vida sembla estranya i la mort és esperada, però ho diu «en termes generals», fuig d'encabir-se o encauar-se en aquestes «cogitacions». Al contrari, desitja un triomf en la continuïtat del treball i ho subratlla en un rotund cant a la vida.

Segueix una delicada cançó d'amor: és en un «tu» femení que el poeta estima el món. I el tema amorós és reafirmat en la cançó immediata, un dels encerts cabdals de l'escriptor, i continuat, amb insistència, però amb més fre, en «Si un dia vols», i d'una manera més matisada, potser púdicament dolorosa, en «No sé com».

A qui no ha commogut, amb una emoció de bona llei, la «Cançó de la mare»? És ella, la seva mare, que viu al carrer Blanc, a Xàtiva, que hi va viure sempre, gairebé fins en aquesta data. Nosaltres vàrem tenir el privilegi de saludar a casa seva aquesta senyora, per sort, mentre l'esmentem, sense més xacres que les de l'edat.

Esriu i Raimon, 1966

Foto: J. Fornas

Al damunt del carrer Blanc hi ha el castell, amb moltes fantasmes de presoners dintre el vast recinte en runes, entre els quals espectres un amb tantes dissorts a l'esquena, que ens va afavorir en estroncar-nos les efusions lacrimals, des de la nostra reculada adolescència i per sempre més. Al davant del carrer s'estén la ciutat, tan antiga, amb superabundancia de fills il·lustres. Els primers Borges amb cara i ulls, oblidades les arrels aragoneses, dialogaven a Xàtiva, amb el dimoni i amb la Mare de Déu, amb una imparcial devoció alternada, en puríssim català. Ens imaginem els dobles candorosos col·loquis, al llindar dels quals tanmateix ens aturem, amb el primmirat Raimon. Preveiem que ell, en estrenar-se un dia o un altre d'historiador, instruït en aquells i en d'altres col·lotges, s'anirà consagrant en una extensa obra d'investigació creadora, si exhaustius furoners conterrànies, amb els trucs electronicocomputocibernètics dels opulents i regalats jesuïtes de Los Angeles no li nuen el bocí. És molt el que Raimon deu a Xàtiva, però és almenys tant el que deu ja l'extraordinària ciutat a aquest seu altre fill cautelós i singular.

Monòtona, en la basarda, la pluja de la «Cançó del que es queda», i per Raimon ens assabentem que la nit, quan s'obre com un vell armari, ens porta la cançó. En una hora nocturna, el poeta confessa que escriu uns tristos versos inhàbils, una afirmació de modèstia i de desànim, una declaració que nosaltres no compartim.

L'home que han deixat sol, sense consolació, mou Raimon al crit, els ocells o les flors no tempten, vegeu quin cas, Raimon. En girar full, llegim en el cançoner un testimoni, molt benigne, de la classe d'ordre que, imposat per la dolça barrila d'unes armes de juguina, obsequi d'uns reis mags, regnava, sense vestigis de mordasses, damunt les mamballetes de la nostra còmplice consciència nacional, quan Raimon va néixer. A continuació, un càntic,

esplèndid, d'exalçament del País Basc, aquest país que tant ens estimem, per desgràcia avui esbalçat en la tragèdia Una altra cançó, no menys reeixida, s'inspira en quatre rius de sang, i nosaltres, piadosos, n'esborrem els noms, perquè els badocs no els confonguin amb els edènics. Detestem el triomfalisme, depredador a l'aguait

El poeta és obsedit per les ambigüitats de la pau, que sovint «fa gust» de mort, de covardia i de vilesa. L'obsessionen també les de la por, contra la qual lluita tossut, tant, que la transcendeix tot seguint el curs de l'ocult corrent de la ironia. Quan l'aigua brolla, convertida en font, el mormol del raig predica que la por és un luxe que ens serà per sempre prohibit. Després, més enllà d'una cançó sobre una absència, voltada d'una boira d'angúnia, descansem en «T'ho devia», molt celebrada per Manuel Sacristán. Aquest poema i «Com un puny», tots dos del mil nou-cents setanta-tres, eren, fins aleshores, els més ben resolts i més perfectes de Raimon, des d'un punt de vista estrictament formal. Entre l'un i l'altre, dotze poemes més, d'abast molt divers, però cap que sigui poca-solta, o gratuït, o manipulat «per entretenir-nos una mica». D'entre ells, potser triaríem el que és dedicat a Joan Miró. Cloïa el primer recull de Raimon, integrat per quaranta-tres poemes, una laudatòria i lloable composició, en la qual al·ludeix a un vell amic i a una lluita comuna, compartida. Raimon ha conegut l'amic, no obstant el transcórrer dels anys, «sempre igual com ara».

Ampliat el llibre el mil nou-cents setanta-sis, acollia cinc unitats poemàtiques més, dues d'elles molt dignes i altres tres, «Tristesa el nom», «Com una mà» i «Jo vinc d'un silenci», magnífiques, modèliques, havent superat de molt Raimon, al nostre criteri, les pròpies fites anteriors.

I encara comptarem, en dos *long plays* més tardans, l'últim dels quals del mil nou-cents setanta-nou, dotze aportacions més de l'incansable artista, cap d'elles vulgar i algunes precioses, o esborronadores, o patètiques, o tot això alhora, com per exemple «Un lleu tel d'humitat», «L'única seguretat», «L'última llum», «Als matins a ciutat», «Perquè ningú no em contarà els seus somnis», d'una notabilíssima alenada, i la molt curiosa «I després de creure tant». Seixanta cançons pròpies, si no ens errem, en vint anys, seixanta cançons no gens anodines i moltes d'elles d'un rang davant el qual s'han inclinat tots els públics d'aquest planeta, o malmirrats o escarafallós, no és un balanç esperançador per a la fam dels nostres cocodrils en dejuni, a estricte règim de plorinyosa enveja. D'aquest àpat, no n'hauran ni un mos. El meu condol.

Íntima coherència de Raimon. Ell ha estat sempre fidel a una llengua, a un país, a la seva sang, a la seva gent, a uns ideals no nebulosos sinó molt nítids. Però no ha estat ni vol ser «home de partit», perquè el seu pensament és massa ampli, honest i lliure. Des d'aquesta amplitud de sensibilitat i de cultura, Raimon ha «servit» i ha cantat de continu el grandios clàssic català Ausiàs March i també els altres no tan encimbellats clàssics Anselm Turmeda, Jordi de Sant Jordi, Valeri Fuster, Joan Roís de Corella i Joan Timoneda, que varen utilitzar el mateix mitjà idiomàtic de March i provenien de les mateixes rodalies. Ha interpretat, a més, algun foraster, com, per exemple, el bla, càndid, ingenu mestre valencià Pere Quart. I un altre, no mestre sinó aprenent, però també valencià, que no anomeno perquè hi estic renyit sense adob possible.

Raimon, un fenomen complexíssim. Raimon, anticonvencional, inquietador, insòlit, exemplar. Raimon, un «clàssic»? Per la seva rectitud ètica, sí. Per l'excel·lència i per la més que probable perdurabilitat del seu art, també. En el sentit de «normatiu»? Jo crec que no, perquè és inimitable i no repetible. Que els joves l'estudiïn i que el tinguin present com a pedra de toc, perquè amidin amb ell, per les regles del joc del contrast, les seves facultats i les seves forces. Però que no el vulguin «continuar», perquè no se'n sortirien, que no el vulguin «investir», perquè s'hi estavellarien. Només ell es pot «continuar», i heus aquí el perquè de la seva aturada, momentània, a la meitat del seu camí. Li cal aplegar i ordenar l'obra enllestida, i Raimon es lliura resolut a aquesta feina, res no hi plany ni hi estalvia. Però no emmudeix. Que ni els generosos altruistes sauris ni tampoc els lentíssims quelonis adeptes als cors del saltiró de la cardina no s'apressin a fregar-se les mans: Raimon no emmudeix, i els ho informo per mantenir-los tant en un higiènic ploricó comen la sana alegria del *la la la* nostrat. Encara que va pair a laudes que «mai no és tard per a una bona resolució», Raimon ha pres aquesta, la d'un avinent repòs, tanmateix molt relatiu, d'avançada, en un oportú replà de l'escala del seu temps. Horacianament dotat d'un judici subtil a discernir les arts, Raimon identifica la seva expressió particular amb la seva pròpia vida, a través de l'alambí de la raó, no sorneguera però sí distanciada, aliena al torb de les passions i als paranys dels sentiments superflus. I es comporta així, tal com escau a un home que ha assumit, decent i responsable, la representació d'un molt difícil paper, dintre el marc equívoc del teatrí, de provà però no d'assaig, d'aquesta nostra existència entrebancada i breu.

(Barcelona, juliol de 1981)

